

جمع بندی درس زبان فارسی (دستور تاریخی ۱)

برای تشخیص انواع فعل در متون کهن، تقدیم، جابجایی ضمائر متصل شخصی، گذر و معانی مختلف «شد»، انواع «را»، انواع نقش‌نمای اضافه، حذف و ... باید ابتدا بیت یا عبارت را به دقت و به درستی بخوانید، معنی آن را بفهمید و سعی کنید آن را به زبان ساده، بازگردانی کنید.

مثال: اوفتاد و مرد و بگسستش نفس.

اگر این جمله را بازگردانی کنیم به این شکل است: **افتاد و مرد و نفسش قطع شد.** در بازگردانی متوجه می‌شویم که ضمیر «ش» جابجا شده، فعل بگسست بر نهاد مقدم شده و فعل بگسست که امروزه گذرا به مفعول است، به صورت ناگذر به کار رفته است.

مثال: جوانیش را خوی بد یار بود: خوی بد یار جوانیش بود.

در این مصرع، جابجایی ضمیر صورت نگرفته است. با بازگردانی متوجه می‌شویم که «را» در نقش اصلی خود (علامت مفعول) به کار نرفته و علامت فک اضافه است.

مثال: به نزدیک من صلح بهتر که جنگ: در نزد من صلح بهتر از جنگ است:

فعل «است» به قرینه‌ی معنوی حذف شده و «که» در این جمله به معنای «از» است.

جابجایی ضمیر، انواع را و معانی مختلف فعل شدن، در سال‌های اخیر از مباحث پرتکرار بوده‌اند.

جزئیات مباحث را با هم مرور می‌کنیم:

ویژگی‌های جمله در متون گذشته:

تکرار و کوتاهی جملات: در متون کهن جملات معمولاً کوتاه هستند و برخی واژه‌ها در یک عبارت چندین بار تکرار شده‌اند. تا به حال از این قسمت سؤالی در کنکور طرح نشده است. اما جای نگرانی هم نیست، چرا که تشخیص این دو ویژگی بسیار آسان است! کافی است که متن جملات را به دقت بررسی کنید.

عدم مطابقت نهاد و فعل: ابتدا **جدول صفحه‌ی ۲۲ کتاب درسی** را به دقت بخوانید. آن دسته از اسم‌هایی که فعل آن‌ها به دو صورت مفرد و جمع به کار می‌رود، خیلی مشکل‌ساز نیستند چون در متون کهن به هر صورت بیايند درست خواهند بود. آن دسته از اسم‌هایی که فعل آن‌ها یا به صورت مفرد یا به صورت جمع به کار می‌رود را به دقت به خاطر بسپارید. در متون کهن باید فعل مربوط به این اسم‌ها را بررسی کنید. خواندن و یاد گرفتن جدول صفحه‌ی ۲۲ را به شما واگذار می‌کنیم.

از این مبحث هم تاکنون سؤالی در کنکور طرح نشده است.

فعل	نهاد		
مفرد / جمع	فرمود.	اسم	جان‌دار
جمع	مفرد: جناب استاد		
مفرد	فرمودند.		
مفرد / جمع*	جمع: ایرانیان مردمی نوع دوست‌اند.		
جمع	مفرد: کتاب از دستم افتاد.	بی‌جان	اسم جمع
جمع	جمع: کتاب‌ها از دستم افتاد.		
جمع	جمع (هنگام جان بخشیدن به اشیا): ستاره‌ها چشمک می‌زنند.		
مفرد	قافله، کاروان، گله، رمه، دسته (عزاداران)	بی‌جان	اسم مبهم
جمع	مردم		
مفرد / جمع*	ملت		
مفرد	مجلس، شورا، گروه، مجمع	بی‌جان	اسم مبهم
مفرد	دسته (اسکناس، سبزی، چوب و ...)		
مفرد	یکی، کسی، هر کسی	بی‌جان	اسم مبهم
مفرد / جمع	هر یک، هر کدام، هیچ‌یک، هیچ‌کدام		
مفرد / جمع	بعضی	بی‌جان	اسم مبهم

جابجایی: برای تشخیص جابجایی نقش‌های مختلف در جمله با در شعر، باید ترتیب اجزای جمله را بلد باشید (نهاد اول جمله و فعل آخر جمله می‌یاد. بعد از نهاد اجزایی دیگر مانند مسند، مفعول، متمم و قید قرار می‌گیرند. قیدها اول جمله هم می‌توانند قرار بگیرند. پس اگر هر کدام از این نقش‌ها در جای خود به کار نروند جابجایی صورت گرفته است.)

شعر را به زبان ساده به فارسی معیار بنویسید، و سپس با متن کهن آن مقایسه کنید. اگر کمی دقت داشته باشید پاسخ دادن سؤالات این قسمت بسیار آسان خواهد بود. کافی است یک بار با آرامش شعر یا عبارت را به دقت بخوانید و جملات را به فارسی معیار بنویسید که این کار برای شما دانش‌آموزان رشته‌ی انسانی تقریباً آسان خواهد بود.

جابجایی از مباحث پرتکرار زبان فارسی در کنکور است.

سؤالات مربوط به شیوهی بلاغی هم مربوط به همین قسمت است. سؤالات مربوط به این بخش به دو صورت در کنکور طرح شده‌اند:

۱- کدام بیت به شیوهی بلاغی سروده شده (یا نشده) است؟ (یعنی در کدام بیت جابجایی صورت گرفته یا نگرفته؟ کافی است ببینید که یکی از اجزا - مهم نیست کدام یک باشد - جابجا شده یا نه)

۲- در کدام بیت مفعول (مسند، فعل یا ...) مقدم شده (یا نشده) است؟ (باید ابتدا جابجایی اجزای جمله را به دقت بررسی کنید.)

مثال: چون شبنم افتاده بدم پیش آفتاب

بازگرداندن جمله به فارسی معیار: **مانند شبنم پیش آفتاب افتاده بودم**. دو جزء جمله در جای اصلی خود به کار نرفته‌اند: مسند و فعل (افتاده بدم)

مثال: با آن دو سه یار هر سحرگاه / رفتی به طواف کوی آن یار

در مصراع اول هر سحرگاه، قید است که می‌تواند هم در ابتدای جمله بیاید و هم وسط جمله، البته بعد از فعل نمی‌تواند قرار بگیرد. **با آن دو سه یار** متمم اختیاری است که باید بعد از نهاد جدا بیاید اما چون در نهاد جدا در جمله حذف شده است، ابتدای جمله آمده که کاملاً درست است.

رفتگی فعل است و می‌دانیم که فعل باید همیشه در انتهای جمله قرار بگیرد، پس در مصراع دوم تقدیم فعل صورت گرفته است.

مثال: گفتم به نیرنگ و فسون، پنهان کنم ریش درون

گفتم با نیرنگ و فسون، ریش درون را پنهان کنم.

گفتم در جای اصلی خود به کار رفته است چون به تنهایی یک جمله و نهاد آن حذف شده است. **پنهان کنم** (مسند و فعل) بر ریش درون (مفعول) مقدم شده است. دقت داشته باشید صرفاً آمدن یک فعل اول جمله، نشانه‌ی تقدیم نیست چون گاهی یک فعل به تنهایی یک جمله است.

مثال: گر هزار است بلبل این باغ / همه را نغمه و ترانه یکی است

اگر بلبل {های} این باغ هزار است، نغمه و ترانه ی همه یکی است.

هزار است (مسند و فعل) بر بلبل این باغ (نهاد) مقدم شده است.

در مصراع دوم تقدیم مضاف‌الیه صورت گرفته است. در متون کهن گاهی در یک ترکیب اضافی، جای مضاف و مضاف‌الیه را عوض می‌کردند و میان آن‌ها «را» قرار می‌دادند. به این قاعده فک‌اضافه می‌گویند و این «را» نشانه‌ی فک‌اضافه است. نغمه و ترانه‌ی همه ← همه + را + نغمه و ترانه

مثال: طاووس بهاری را دنبال بکنند: دنبال (دم) طاووس بهاری ← طاووس بهاری + را + دنبال

موفق باشید

رویا رحمانی (رتبه‌ی ۹ کنکور سراسری ۸۹)